

Sophie:16

ISSN 1602-9631

Renæssance
2006

Sophie Brahe astrolog, slægtsforsker og havekunstner

Detalje fra et
maleri på Gavnø Slot
(ukendt kunstner)

FAGHISTORIE

Claus Houlberg

Astrologisk Museums informationsbrev er opkaldt efter hende. Hun benævnes ofte som Tycho's kloge lillesøster, men hun var meget mere end det. Hun var i høj grad en selvstændig person med egne meningers mod. Hun har intet skriftligt efterladt sig om astrologi, men hendes liv er velbeskrevet, og vi kender herigennem en del til hendes forhold til dette særlige fag.

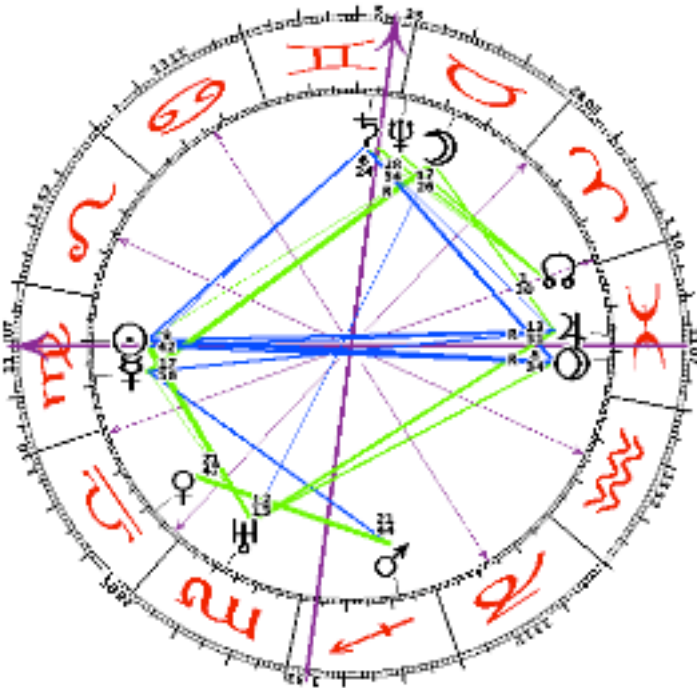
Hun nævnes undertiden som den første kvindelige astrolog. Dette er ikke helt korrekt, for det var så vidt vides *Hypathia* af Alexandria

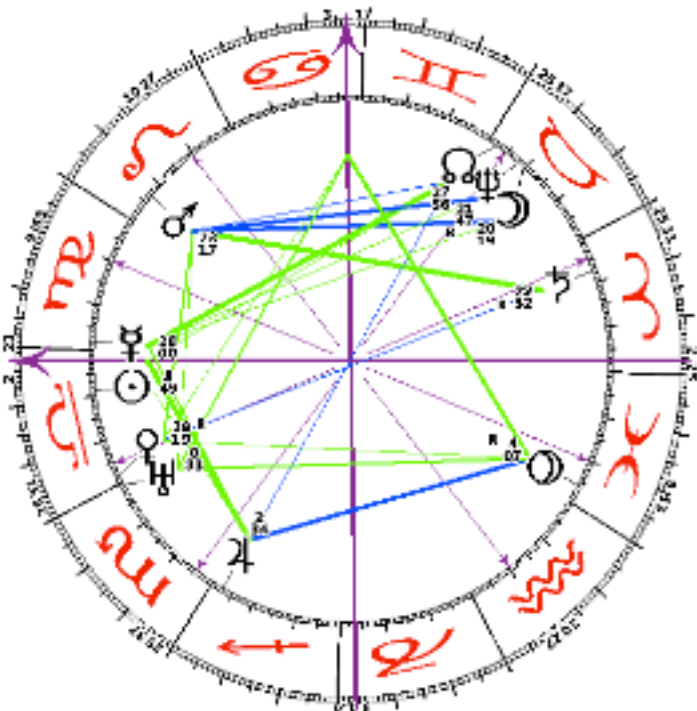
---

s.4 : Hypathia af Alexandria   s.6 : Maria Cunitz   s.9 : Museets status   s.10 : Kongres på DVD

Sophie Brahe født på Knudstrup, Skåne, 55°58'N, 13°07'Ø
 Øverst : 24.08.1559 kl. 5.20
 Nederst : 22.09.1556 kl. 5.25

i oldtidens Egypten, men hun er uden tvivl den første kvindelige astrolog i Norden.

450 år i 2006 ?

Ejendommeligt nok kender vi ikke Sophie Brahes nøjagtige fødselsdata. Vi har kun Tycho's ord om hendes alder. De optræder i en senere tilføjelse (tidligst fra 1588) til hans første værk *De Nova Stella*, hvor han praler lidt af sin kloge lillesøster og nævner, at hun blot 14 år gammel bistod ham i nogle observationer af en måneformørkelse i 1573, han havde forudsagt ville indtræffe. Hun havde stor interesse for videnskab og hjalp til, hvor hun kunne, noterer han. Ud fra denne kilde var Sophie altså født i 1559.

Spekulationer om hendes fødselsdag er mange. Ofte peges på den 24. august, men også andre datoer er nævnt. Tycho's første biograf, Gassendi, omtaler en fødselsdato tre år tidligere, den 22. september 1556. Dette nummer af SOPHIE kan siges at fejre, at Sophie Brahe på den baggrund ville være fyldt 450 år her i 2006. Normalt tages Tycho's ord dog for gode varer, men tvivl er der sået. Imidlertid er der en tredje kilde, man kan øse af.

To fødselsdage

I en meget omhyggelig undersøgelse har den astrologisk kyndige historiker, *Ove von Spaeth*, analyseret

Tycho Brahes digt, *Urania Titani*, oversat af Peter Zeeberg. På baggrund af de astronomiske data heri fandt han til sin overraskelse, at alene de to nævnte datoer passede på de konstellationer og positioner, der kunne udledes heraf. Blot kunne han nu supplere med de dertil hørende tidspunkter for fødslen, som begge lå ved solopgang. De eneste mulige datasæt blev herudfra:

- a) 24.08.1559 kl. 5.20
- b) 22.09.1556 kl. 5.25

For at få kriterier til at vælge mellem de to datasæt, sammenholder von Spaeth dem med de kendte data for både broderen Tycho Brahe og sønnen Tage Thott samt de mere usikre data for kæresten Erik Lange. Ingen af dem gav brugbare resultater; dog med en lille favør til 1559.

Astrologisk kan man være enig med von Spaeth (og Tycho), idet datasættet fra 1559 giver et langt stærkere horoskop med en ubøjelig karakter og potentiale til et dramatisk kærlighedsforhold (T-kvadratet). På maleriet ligner hun desuden mere en Jomfru-Ascendant (den buede pande, den lille mund), end en Vægt-Ascendant.

Det vil dog kræve yderligere detailforskning at foretage et endeligt valg her, hvorfor begge horoskoper findes afbildet hosstående. En mindre unøjagtighed i Ove von

Tage Thott [1580-1668]
Han var søn af Sophie Brahe og Otto Thott – og blev senere en indflydelsesrig rigsråd, kaldet 'Kongen af Skåne' pga. sine rigdomme, store jordbesiddelser og sit virke som kulturmæcen

Spaeths brug af zonetid forrykker ikke dette billede.

Ægteskab og havekunst

I året 1579 blev Sophie gift med den seksten år ældre Otte Thott [1543-1588] til Eriksholm (det nuværende Trollesholm), hvor hun medbragte en betydelig medgift. Hun levede nu en tid lang kun for tre opgaver. Dels opdragelsen af sit eneste barn, sønnen Tage Thott, født den 28. maj 1580. Han blev senere en berømt rigsråd og uhyre velhavende. Dels sine videnskabelige arbejder, hvor især alkymi og astrologi optog hende. Hun var desuden kyndig i lægekunst og udøvede den i praksis. Endelig var hendes passion havekunsten., hvor hun med sin

plantekundskab skabte en pryd- og nyttehave, der blev berømt i sin samtid.

Astrologi

Efter anlæggelsen af den vidunderlige have ved borgeren Eriksholm i Skåne, begyndte hun at studere astrologi, og bad sin broder Tycho om at lære hende mere, "men", fortæller Tycho om Sofie, "de astrologiske spekulationer opfordrede jeg hende alvorligt til at afholde sig fra, da hun ikke burde lægge sig efter emner, der er for abstrakte og komplicerede for den kvindelige begavelse. Men hun, der har et ubøjeligt sind, og ikke vil stå tilbage for mænd, kastede sig endnu ivrigere efter studierne og lærte sig selv astrologiens grundtræk, dels ud fra latinske forfattere, som hun lod oversætte til dansk, dels ud fra tyske forfattere om emnet (for det sprog kunne hun".

Så forstod broderen, hvor seriøs, hun var, og tog hende alvorlig med hensyn til oplæring. Sophie blev hurtigt i stand til at opstille og tyde horoskoper, og hun havde endda oprettet en *Nativitetsbog*, hvori hun indskrev observationer og tydninger af, hvad stjerner og planeter fortalte om venner og veninder.

Først da det gik op for broderen, hvor seriøst hun tog dette studium, og at hun på ingen måde ville falde igennem i forhold til andre

kendere af faget, tog han hende alvorligt, og de kunne omsider tale om faget på lige fod.

Kærlighed og slægt

I efteråret 1584 på en af hendes hyppige visitter på Hven mødte hun den smukke jyske adelsmand Erik Lange [ca. 1550-1613] til Engelsholm. Sophie var mest til astrologi, mens Erik afgjort var til alkymi, så de var begge en del af det videnskabelige miljø på Hven. De blev forelskede, men en forlovelse kunne først komme i stand i 1590, hvor hun var blevet enke ved sin mand Ottos død den 23. marts 1588.

Erik havde da formøblet sin formue på guldmageri og flakkede rundt i udlandet for at undgå sine kreditorer. Det er fra denne tid, at Tychos digt *Urania Titani* stammer, hvori han medfølelende, men også humoristisk beskriver Sophies og Eriks forhold. Endnu tolv år måtte Sophie dog vente, før de kunne holde bryllup, hvilket skete i Eckernförde i Holsten den 21. marts 1602, året efter Tychos død. De nåede derefter at være sammen i mindst elleve år, idet Eriks død normalt sættes til 1613 i Prag, hvor et retspapir fortæller om en gæld, der søges inddrevet. Efter da har man ingen oplysninger om Erik Lange.

Som enkefrue flyttede Sophie til Helsingør og helligede sig da udforskningen af

seks danske adelsslægters historie, som hun allerede havde arbejdet på i flere år inden. Hun udviklede en kildekritisk metode og renskrev i 1626 en stor slægtsbog på 900 sider og efterlod sig desuden en række kopibøger med historiske oplysninger. Hun boede i Helsingør i over 30 år, indtil hun 87 år gammel og aktiv til det sidste døde i 1643. Sophie Brahe er begravet i familien Thotts gravsted i Torrlösa kirke nær godset Eriksholm i Skåne.

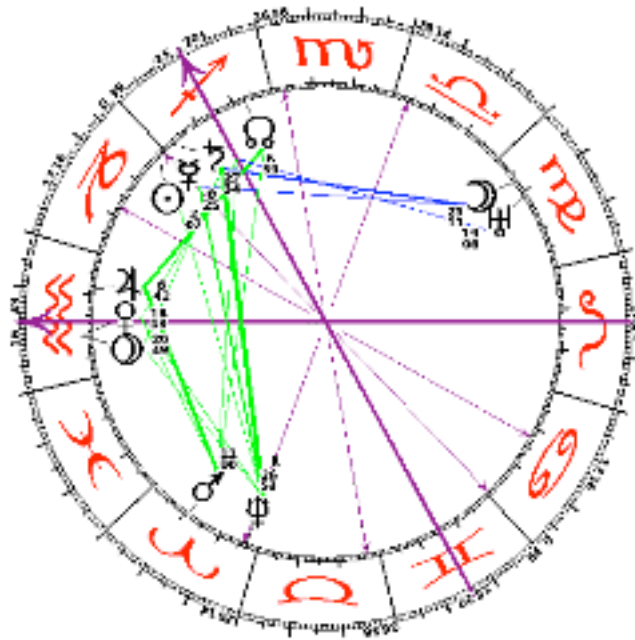
Sophie og Tycho

Sophie og Tycho var henholdsvis yngste og ældste ud af børneflokken på 10 søskende fra Knudstrup Slot – men de var knyttet til hinanden på en særlig måde. De

var begge videnskabeligt begavede og de dannede her en slags fælles front mod den øvrige families mere verdslige ambitioner. Horoskopmæssigt vil man se flere markante sammenfald, der fortæller om dette nære søskendebånd af både følelses- og tankemæssig natur – men det er stof til en senere artikel. □

Kilder

- Tycho Brahes 'Urania Titani' - et digt om Sophie Brahe, af Peter Zeeberg. Renæssancestudier (7), Museum Tusulanum. København 1994
- On Tycho's Island, Tycho Brahe and his assistants 1570-1601, af John Robert Christianson, Cambridge 2000
- Illustreret Dansk Litteraturhistorie (Anden udgave) ved P Hansen. København 1902.
- Hvem er Sophie?, af Gilbert Tjørnum. Sophie:3, 2003

Tycho Brahe, 14. december 1546, kl. 10.47 Knudstrup, Skåne

Hypatia

– matematiker og den første kvindelige astrolog

FAGHISTORIE

Claus Houlberg

Den første kvindelige astrolog levede i Egypten i Romerrigets nedgangstid. Hun var desuden matematiker og astronom – og hendes brutale død betegner mange som afslutningen på en lang æra med intellektuel frihed

Verdens første kvindelige astrolog anses undertiden for at være danske Sophie Brahe (1559-1643), og sandt er det, at det er meget begrænset med kvindelige astrologer i Europas historie overhovedet. De kan tilsyneladende tælles på en enkelt hånd. Imidlertid er dette område kun sparsomt belyst indtil videre, og denne korte biografi tjener navnlig til at gøre opmærksom på et næsten

jomfrueligt område i astrologisk forskning. Sandsynligvis vil de nys udnævnte BA og MA (bachelor og mag.art.) i historisk astronomi og astrologi fra Bath Spa University College om få år kunne bidrage yderligere til opklaringen af dette område.

En æras afslutning

Hypatia fra Alexandria var matematiker. Hun blev brutalt halet ud af sin karet af den kristne hob og led en barbarisk død i året 415 e. Kr. Denne frygtelige hændelse har ofte overskygget hendes livsværk som en glimrende matematiker, filosof, astronom og astrolog i samtiden. Hun var en stærk fortaler for fri

forskning og hendes mord betegnes af flere historikere som et ikon på afslutningen af den græske matematik og videnskabs æra. En stor og næsten tusindårig periode, der kan siges at have taget sin begyndelse med Pythagoras og de andre store grækere ca 500 før Kr.

Fakta

En biografi over denne eminente kvinde hviler på et temmelig lille tekstmateriale. Derudover findes en del fiktion og spekulativt materiale, der må læses som sådan. De primære kilder til fakta om Hypatia er følgende:

1. Et afsnit i Suda Lexicon

2. En passage i Ecclesiastical History of Socrates Scholasticus

3. Et uddrag fra The Chronicle of John, Coptic Bishop of Nikiu

4. Et antal breve, skrevet af Hypatias elev, Synesius af Cyrene

5. Fire meget korte uddrag fra diverse andre værker

Det samlede omfang af kilderne svarer imidlertid til blot 20 sider maskinskrevet A4-ark. Alle kilder er oprindeligt udfærdiget på oldgræsk, men er i dag for størsteparten oversat til bl.a. engelsk, selv om de kan være svære at få fat i. Den australske matematiker *Michael A. B. Deakin* arbejder i disse år på en udtømmende biografi, baseret på disse kilder, der alle vil blive nyoversat til engelsk i løbet af dette arbejde.

Matematikken

Oldtidens astrologer blev ofte kaldt for matematikere, da beregning af et horoskop var en ganske omfattende affære i de tider. Imidlertid er Hypatia rent faktisk den første kvinde, der har givet væsentlige bidrag til matematikken.

Hun var datter af matematikeren og filosofen Theon fra Alexandria, som er nævnt i Suda Lexicon, et værk af en græsk leksikograf fra det 10. århundrede. Theon levede under kejser Theodosius I, som regerede 379-395. Theon var desuden et af de sid-

ste medlemmer af Museum, et institut for højere undervisning i Alexandria. Hypatia var dermed datter af en kapacitet og det er rimeligt sikkert, at hun studerede matematikken under faderens vejledning.

Hendes egne matematiske værker omfatter bl.a. en kommentar til Diophantus' aritmetik, kommentar til Apollonius' koniske snit samt en redigeret udgave af faderens kommentar til Almagest af Ptolemæus. Endvidere hjalp hun faderen med en ny udgave af Euklids Geometri, som blev udgangspunkt for de senere udgaver. Bemærkelsesværdigt er det, at hun som kvinde blev medlem af Platonikernes Skole i Alexandria omkring år 400. Der underviste hun i matematik og filosofi - og her især den nyplatoniske filosofi.

Filosofien

Hun baserede her sin undervisning på Plotin, nyplatonismens fader og på Iamblichus, der videreudviklede denne omkring år 300. Hun var her mere videnskabelig i sin tankegang end forbillederne, og hun beskrives af samtiden som en karismatisk underviser. Plotin lærer at der findes en ultimativ virkelighed hinsides tanken og sproget. Grækeren Iamblicus trindelte virkeligheden i et hierarki af planer under den ultimative virkelighed. Men netop denne lære skulle blive

hendes død. Den voksende kristne menighed så efterhånden Hypatia som selve symbolet på læren, som de anså for hedenskab. Hvilket ikke hindrede, at der var mange prominente kristne blandt hendes tilhørere og elever. Den mest berømte er Synesius af Cyrene, der senere blev biskop i Ptolemais. Netop hans overleverede breve er i dag en vigtig kilde til viden om Hypatias evner som lærer og videnskabskvinde.

Imidlertid skiftede det politiske klima, da Cyril blev patriark i Alexandria i år 412. Han var bitter modstander af den romerske præfekt Orestes, idet kirke og stat kæmpede om magten. Hypatia var god ven af Orestes, hvilket kombineret med hendes 'hedenske' filosofi samt ikke mindst hendes autoritet og veltalenhed gjorde hende til fokus i striden mellem kristne og ikke-kristne. Tre år efter blev Hypatia brutalt myrdet af munke fra Nitria, en fanatisk kristen sekt, støttet af Cyril - selv om denne aldrig kunne bringes i direkte forbindelse med mordet. □

Kilder:

- 2004, J J O'Connor and E F Robertso, <http://www.gap.dcs.stand.ac.uk/~history/Mathematicians/Hypatia.html>
- 2004, <http://www.cosmopolis.com/people/hypatia.html>
- Hypatia af Alexandria, af Claus Houlberg. Cornelius 4/2004.

Maria Cunitz

astrolog og matematiker kaldet 'Hypatia II'

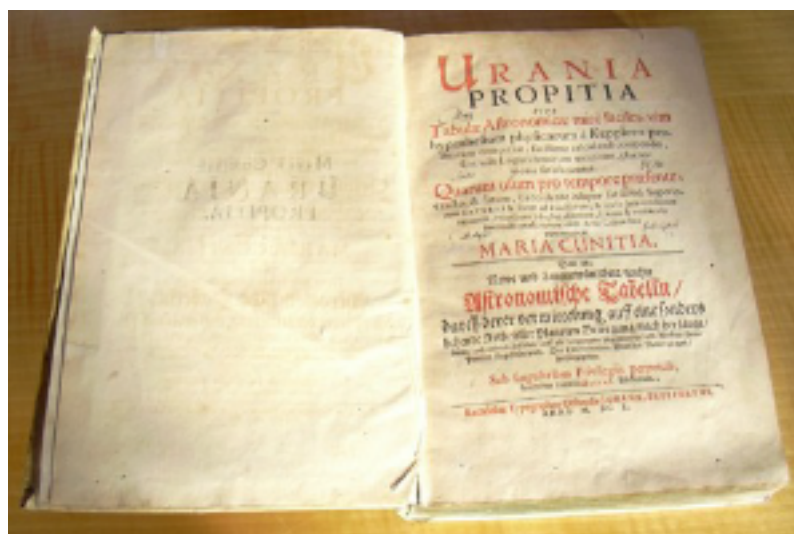
FAGHISTORIE

Claus Houlberg

En generation yngre, men på samme tid som Sophie Brahe, levede nede i Schlesien en anden kvindelig astrolog. Selvom hendes fødselsdata er usikre, så er hun givet født før 1610, måske i 1604. Hun var det ældste barn af ægteparret Maria Schultz og dr. Heinrich Cunitz. Han var en lærd læge i byen Schweidnitz og tilsyneladende ud af velhavende familie.

Uddannelse

På den tid var universiteter kun for mandlige studerende, så den unge Maria blev undervist af faderen selv. Han må have gjort det godt, for hun mestrede hele syv sprog: Hebræisk, græsk, latin, tysk, polsk, italiensk og fransk. Hun blev desuden på ægte renæssancevis kendt for sine evner for maleri, musik og poesi. Og foruden disse trods alt 'kvindelige' systemer, studerede hun også ma-

tematik, medicin og historie. Af overleverede breve ved vi desuden, at hun havde dyb interesse i astronomi, horoskoper og slægtsforskning.

I året 1630 gifter hun sig med lægen Elias von Löwen († 1661) fra grevskabet Brieg i Schlesien. Sammen delte de bl.a. interessen for astronomi. Den 14. december 1627, tre år før brylluppet, gør de observationer af planeten Venus og samme år i april desuden af Jupiter.

Urania Propitia

Tyve år senere, i 1650, udgiver Maria Cunitz sin be-

rømte bog, *Urania Propitia*, der i original havde denne meterlange titel:

Urania Propitia, sive Tabulae Astronomicae mirè faciles, vim hypothesisum physicarum à Keplero proditarum complexæ; facillimo calculandi compendio, sine ullâ Logarithmorum mentione, phænomenis satisfaci- entes. Quarum usum pro tempore praesente, exacto, & futuro, (accedente insuper facillimâ superiorum Saturni & Jovis ad exactiorem, & coelo satis consonam rationem, reductione) duplici idioma- te, Latino & vernaculo succincte

praescriptum cum artis cultoribus communicat Maria Cunitia.

Bogen er dedikeret til kejser Ferdinand III (1608-57) og indeholder et forord, skrevet af hendes mand. Heri gør han klart, at tabellerne alene er beregnet af Maria. Hendes astronomiske tabeller er baserede på Johannes Keplers Rudolphinske tabeller. Kepler efterfulgte Brahe som kejserlig astronom for Rudolph II og hans tabeller er som bekendt baseret på Tycho Brahes vældige observationsarbejde, der udmundede i dennes egne Rudolphinske tabeller, dvs tabeller, der var tilegnet kejser Rudolph II.

Efter en introduktion på latin og højtysk, fulgte Marias astronomiske efemeride. Hun var utilfreds med nøjagtigheden i de danske Longomontanus-tabeller og fandt Keplers Rudolphinske tabeller mere nøjagtige, men vanskelige at betjene, da de krævede brug af logaritmer. Endelig kritiserede hun som mange andre i samtiden skarpt Lansberg-tabellerne. De var skabt af den hollandske astronom Johan Philip Lansberge (1561-1632) og blev publiceret i værket *Tabulae motum coelestium*, som så bort fra Keplers opdagelse af planeternes ellipsebaner.

Anerkendelse

Fra januar 1650 begyndte Maria at korrespondere med

en række af Europas bedste astronomer. Det gjaldt den berømte Johannes Helvetius i Danzig, Herigennem opstod kontakt til Ismaël Boulliau, den store franske astronom og Pierre Desnoyers, dronningens sekretær i Polen plus en række andre.

Boulliau var meget kritisk overfor astrologien, som han havde afskrevet, fordi han ikke længere troede på skæbnen. Han anerkendte imidlertid Marias arbejde med de keplerske tabeller, og at de var lette at benytte. Han hævdede dog, at hans egne tabeller, de Philolaiske tabeller, var mere nøjagtige for de fleste af planeterne.

Branden

Om aftenen ved 22-tiden, den 25 maj 1656, udbrød der brand i Maria og Elias' hus. Ilden fortærede ikke blot deres hjem, men også hendes bibliotek og alle hendes breve både til og fra lærde kolleger fra hele Europa. Over 200 papirer med astronomiske observationer og alle hendes instrumenter gik tabt ved samme lejlighed. Dermed gik også en stor del af det historiske materiale tabt, som kunne have fortalt os mere om denne bemærkelsesværdige kvinde.

Fem år senere dør hendes mand, Elias von Löwen, der var læge i byen Pitschen i Schlesien. Maria selv overlevede ham med blot tre år og døde den 24. august 1664.

Eftermæle

Allerede i sin samtid blev hun kaldt *Urania Propitia*, som jo var titlen på hendes berømte tabelværk, men også et latinsk ordspil, der oversat betyder 'Hende som er nærmest astronomiens muse'. I et par århundreder var hendes tabeller ganske enkelt de bedste.

Astronomen Alexandre-Guy Pingré (1711-96) hævdede hundrede år senere, at Marias tabeller var de letteste at anvende af alle astronomiske tabeller.

Astronomen Jean-Baptiste Delambré (1749-1822) kalder i sin nu klassiske videnskabshistorie Maria for *Pallas Silésienne*, den schlesiske Pallas – antikkens gudinde for videnskab.

Matematikeren og astrologen Abbed Nicolas Halmas kalder i 1821 Maria for *Hypatia den Anden* i kommentarerne til sin "Théon Alexandrie" (som var Hypatias fader). I moderne tid er hun blevet hædret med et krater på planeten Venus, Crater Cunitz. □

Kilder :

- A brief Chronology of the life of Maria Cunitz. by dr. Robert A. Hatch. University of Florida, 2004
- www.mscd.edu
- www.astr.ua.edu

Museets status

MUSEUMS-PUBLIKATION

Red

Astrologisk Museum kunne torsdag, den 3. august 2006 fejre sit 7 1/2 års jubilæum, hvilket for mange vil lyde besynderligt at fejre. Årsagen er, at planeten Saturn har bevæget sig en kvart omgang i sin cyklus, og det derfor er tid til en Saturn-kvartalsrapport over museet.

CD-ROM

Bestyrelsen for museet besluttede at skabe denne rapport på CD-ROM og lade den bestå af alt materiale på hele museets hjemmeside, i alt 500 html-sider. De svarer i udprint til 7-800 sider på almindeligt A4-papir. Det blev desuden besluttet at lade det astrologiske forlag Galaxen stå for udgivelse og salg til fordel for museet.

Museets CD-ROM indeholder et væld af unik information og dokumentation af

dansk astrologis historie så vel som andre af museets arbejdsfelter. Herunder: samtlige numre af forskningstidskriftet Cornelius og af informationsbrevet Sophie.

Desuden bibliografier over samtlige danske bøger om astrologi, samtlige danske tidsskrifter om astrologi, samlet i databasen ASMUS. Videre bibliografier over alle internationale doktorafhandlinger, bøger og akademiske magasinartikler omhandlende videnskabelige undersøgelser af astrologien. Alt samlet i databasen AMFORA.

Dokumentation

Dertil tidslinier for hele den vestlige astrologis historie og helt nye tidslinier for hele den danske astrologis historie. Plus en omfattende ordbog over astrologiske fagudtryk og en række svar på ofte stil-

lede spørgsmål om astrologi (FAQ). Dette er samlet i databasen ASTRO-INFO, der også rummer link til den åbne informationstjeneste, der betjenes af museets specialister. Gratis naturligvis. Plus en omfattende samling debatindlæg fra tiden omkring årtusindskiftet, afspejlende debatkulturen og de fremførte argumenter for og imod astrologien, samlet i databasen DAF-DEBAT.

Derudover gennemgange af samlingernes indhold og historiske materiale plus medlemsider med fordele og museets publikationer og udstillinger .. ja, man kunne blive ved at remse op.

Et helt unikt studie- og undervisningsmateriale på denne ene CD-ROM er til salg i AstrologiHuset og gennem www.astroShop.dk for blot kr. 125,- incl. moms. ■

Kongres på DVD-video

Anvendt Astrologi 2006

MUSEUMS- PUBLIKATION

Red

Astrologisk Museum fik af samtlige foredragsholdere doneret rettighederne til de 12 timers video, der blev optaget af kongressen Anvendt Astrologi, afholdt 18-19. februar 2006. Disse foreligger nu samlet i 2 box-sæt af hver 6 DVD'er., betitlet Første Dag og Anden Dag. Foredragene er alle i fuld længde.

Foredragsholderne er alle blandt landets bedste og er specialister på hver deres felt, hvorfor de to box-sæt er af historisk værdi. Astrologerne og deres emner var på de to dage som følger:

Første dag

Johan Hjelmberg talte om grænsegængere, Holger Stavnsbjerg om esoterisk astrologi, Arlette Gürtler om øjeblikastrologi, Claus Houlberg om terapeutisk astrologi, Karen Boesen om spirituel ledelse samt Gilbert Tjørnum om sin astrologiske relativitetsteori.

Anden dag

Holger Stavnsbjerg talte om storbyers horoskoper, Louise Kirsebom om zodiaktegn, Finn Wandahl om indisk astrologi, Louise Kirsebom om Venus' tilbagevenden, Adrian Duncan om forudsigelser med store planetcykler samt Christian Borup om fødselsmyten.

Dette helt unikke studie- og undervisningsmateriale er udgivet af Forlaget Galaxen og bliver solgt i AstrologiHuset og på www.astroshop.dk til fordel for Astrologisk Mu-

seums arbejde. Prisen er kun kr 350,- pr box-sæt. □

Sophie

Informationsbrev fra
Astrologisk Museum

ISSN 1602-9631

Redaktionen består af museets stab
Ansv. red. og layout: Claus Houlberg
sophie@astrologimuseum.dk

SOPHIE er gratis,
helt digitalt og distribueres kun fra
www.astrologimuseum.dk